Jukka Tauriainen, tutkija
Luonnonvarakeskus

10.5.2016

Maatalouden kannattavuuskehityksestä ja siihen vaikuttavista tekijöistä

Sisällys

Tiivistelmä 1
Maatalouden keskimääräinen kannattavuus 2
Päätuotantosuuntien kannattavuuskehitys ja -ennuste 3
Maatilojen kasvu ei ole parantanut kannattavuutta 4
Hintamuutosten vaikutus yrittäjätuloon 6
Tukien merkitys maatilojen yrittäjätulon muodostuksessa 7
Aineisto ja menetelmät 8
LÄHTEET 8

Tiivistelmä

Maatalouden keskimääräinen kannattavuus on kannattavuuskirjanpidon tulosten mukaan heikentynyt vuodesta 2012 alkaen. Vuonna 2015 kannattavuutta heikensivät mm. tuottajahintojen aleneminen, viljasadon pieneneminen sekä maataloustukien määrän leikkaantuminen. Tuotantokustannusten hienoinen vähentyminen ei riittänyt paikkaamaan tuottojen menetyksiä. Maatalousyrittäjät saivat ennustetulosten mukaan yrittäjätuloa keskimäärin (9 700 €). Suhteellista kannattavuutta osoittava kannattavuuskerroin putosi 0,21:een.

Maatilojen määrä on 2000-luvulla vähentynyt noin kolmanneksen. Samanaikaisesti yrityskoko on kasvanut selvästi. Kasvun myötä tuotannon tehokkuus on parantunut. Tuotannon tehokkuuden paraneminen ei ole tuottanut yrityksille taloudellista hyötyä, minkä heikentynyt kannattavuus osoittaakin.

Tuottajahinnoilla ja tärkeimpien tuotantopanosten hinnoilla on merkittävä vaikutus maatalousyritysten taloudellisiin tuloksiin. Yhden prosentin suuruinen muutos päätuotteen tuottajahinnassa muuttaa lypsykarjatilojen yrittäjätuloa 3 prosenttia, sikatilojen yrittäjätuloa 8 prosenttia ja viljatilojen yrittäjätuloa 12 prosenttia.

Maataloustuet muodostavat noin kolmanneksen yritysten kokonaistuotosta. Vuonna 2014 tuista kaksi kolmannesta meni kustannusten peittämiseen, jolloin yrittäjätuloksi niistä jäi kolmannes. Niiden merkitys oli vuonna 2014 suurin viljanviljelytiloille. Tuottajahintojen laskun seurauksena myyntituottojen määrä pieneni vuonna 2015, jolloin tukien merkitys tulonmuodostuksessa kasvoi erityisesti lypsykarjatiloilla.

Maatalouden keskimääräinen kannattavuus

Tässä selvityksessä esitettävät kannattavuuskirjanpidon talousennusteet vuodelle 2015 on laadittu keskiarvotuloksiin pohjautuvina.

Tässä ja seuraavassa luvussa käytetään liiketuloskäsitteitä ja tunnuslukuja, jotka on selitetty alla.

> *Kokonaistuotto on tilivuoden maa- ja puutarhatalouden tuotannon arvon (myyntituotot, varastojen muutokset, tilakäyttö (välituotteet), sisäiset siirrot toimialan ulkopuolelle) ja tukien summa.*
>
> *Tuotantokustannukset ovat kaikki tuotannon aikaansaamiseksi uhratut kustannukset sisältäen myös käyttöomaisuuden poistot sekä oman työn ja oman pääoman kustannukset.*
>
> *Yrittäjätulo jää kokonaistuotosta yrittäjäperheen työpalkaksi ja oman pääoman koroksi. Lasketaan vähentämällä kokonaistuotosta tuotantokustannukset ilman yrittäjäperheen palkkavaatimusta ja oman pääoman korkovaatimusta. Koska yrittäjätuloa laskettaessa ei oteta huomioon yrittäjäperheen tekemän työn ja oman pääoman käyttömääriä, se ei kuvaa yritystoiminnan kannattavuutta. Yrittäjätulo ei myöskään kuvaa tilan kannattavuuskehitystä, sillä yrittäjäperheen tekemän työn ja oman pääoman käyttö on saattanut muuttua.*
>
> *Kannattavuuskerroin osoittaa, kuinka suuren osan oman työn palkkatavoitteesta ja oman pääoman korkotuottotavoitteesta yrittäjätulo kattaa. Vuonna 2015E palkkatavoite oli 15,6 €/h ja korkotavoite 4,5 %. Kun kannattavuuskerroin on 1,00, omalle työlle ja omalle pääomalle korvaukseksi jäävä yrittäjätulo on yhtä suuri kuin näille tavoitteeksi asetetut palkka- ja korkovaatimukset. Jos kannattavuuskerroin on tätä pienempi, omalle työlle ja pääomalle on jäänyt tavoitteita alhaisemmat korvaukset. KANNATTAVUUSKERROIN =Yrittäjätulo / (yrittäjäperheen palkkavaatimus + oman pääoman korkovaatimus)*

Vuonna 2015 maatalouden keskimääräinen kokonaistuotto pienenee noin 6 prosenttia 151 000 euroon. Maatalouden tuotantokustannukset pysyvät likimain ennallaan. Yrittäjätulo pienenee noin 40 prosenttia 16 900 eurosta 9 700 euroon. (Taulukko 1 sivulla 3)

Maatilojen keskimääräinen kannattavuuskerroin heikkenee 0,37:stä 0,21:een. Näin ollen yrittäjä saa vuonna 2015 omalle työlleen korvausta 3,3 euroa tunnilta ja samaan aikaan 0,9 prosentin korkotuoton yritykseen sijoitetulle omalle pääomalle.

Kannattavuus on heikentynyt selvästi vuodesta 2014. Se ei silti välttämättä uhkaa tilojen toiminnan jatkuvuutta ainakaan laajassa mittakaavassa, sillä maatilat yleisesti ottaen kestävät heikkoa kannattavuutta varsin hyvin. Sitä vastoin tulovirran ehtyminen menojen pysyessä lähes entisellään horjuttaa tilojen maksuvalmiutta jo lyhyellä aikavälillä, mikä saattaa ajaa yrityksiä nopeasti selvitystilaan.

Taulukko 1. Suomalaisten maatilojen keskimääräinen talouskehitys vuosina 2010–2015E. Lähteet: Vuosien 2010–2014 tulokset: Taloustohtori. Maa- ja puutarhatalous –palvelu, 2015 ennuste: Tauriainen, J. 2016.Maatalouden kannattavuusennuste vuodelle 2015. Aineisto: Luke kannattavuuskirjanpitotulokset.

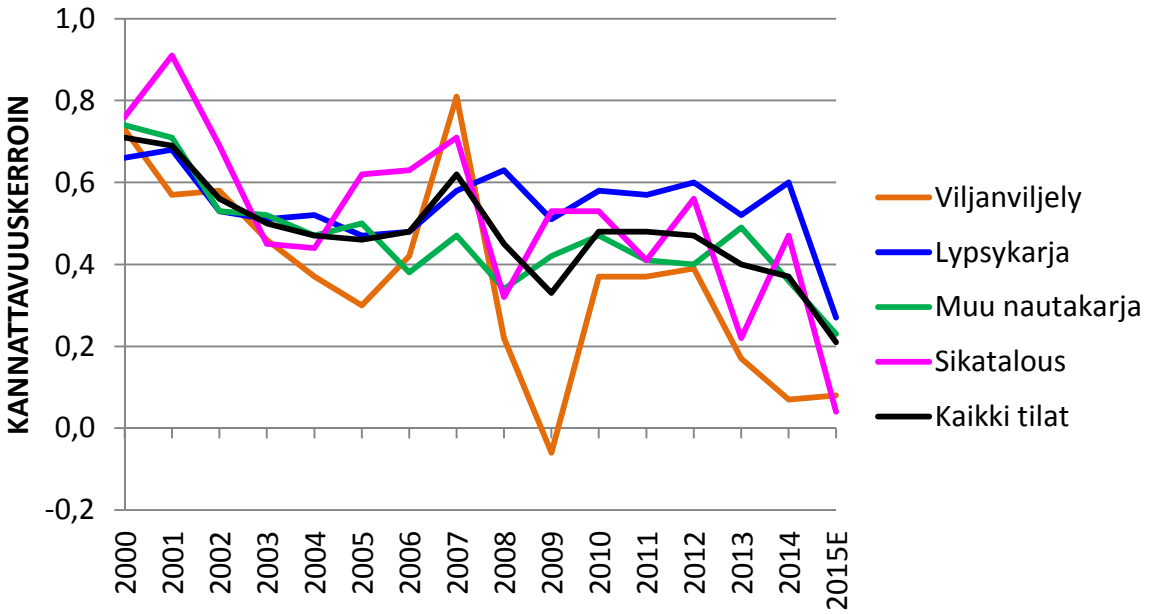
Tunnusluvut	2010	2011	2012	2013	2014e	2015E
	Maatalous	Maatalous	Maatalous	Maatalous	Maatalous	Maatalous
Tiloja edustettuna	40 900	40 200	38 900	37 900	37 100	37 100
Kokonaistuotto	**130800**	**136400**	**150600**	**157100**	**160200**	**150700**
Tuotantokustannus	**154900**	**159200**	**175800**	**184200**	**188600**	**187500**
Palkkavaatimus	29800	28400	29400	29600	29100	30100
Korkovaatimus	16700	15100	17700	15400	16100	16100
Yrittäjätulo	**22500**	**20700**	**21900**	**17900**	**16900**	**9700**
Kannattavuuskerroin	**0,48**	**0,48**	**0,47**	**0,40**	**0,37**	**0,21**

Päätuotantosuuntien kannattavuuskehitys ja -ennuste

Viljatilojen yrittäjätulo vuonna 2014 oli kannattavuuskirjanpidon tulosten mukaan 1 900 euroa tilaa kohti. Vuonna 2015 yrittäjätulo on ennusteen mukaan 2 300 euroa. Kannattavuuskerroin jää lähes samalle tasolle kuin edellisvuotena: 0,08:aan. Kannattavuuskehitys on kuvattu seuraavan sivun kuviossa 1 sivulla 4.

Sikatalouden myyntituottojen pieneneminen vaikuttaa voimakkaasti yrittäjätuloon, joka romahtaa 2015 ennusteen mukaan 3 300 euroon. Kannattavuuskerroin painuu 0,04:ään. Yrittäjä jää käytännössä ilman työpalkkaa ja oman pääoman korkotuottoa.

Vuonna 2015 maitotilojen tuotannon arvoa kuvaava kokonaistuotto pienenee 11 prosenttia edellisvuoden ennakollisesta kokonaistuotosta 241 300 euroon. Tilojen tuotantokustannukset pienenevät vain hiukan 300 500 euroon. Yrittäjätulo pienenee 54 prosenttia 21 600 euroon. Kannattavuuskerroin heikkenee yli kolmella kymmenyksellä 0,27:ään.

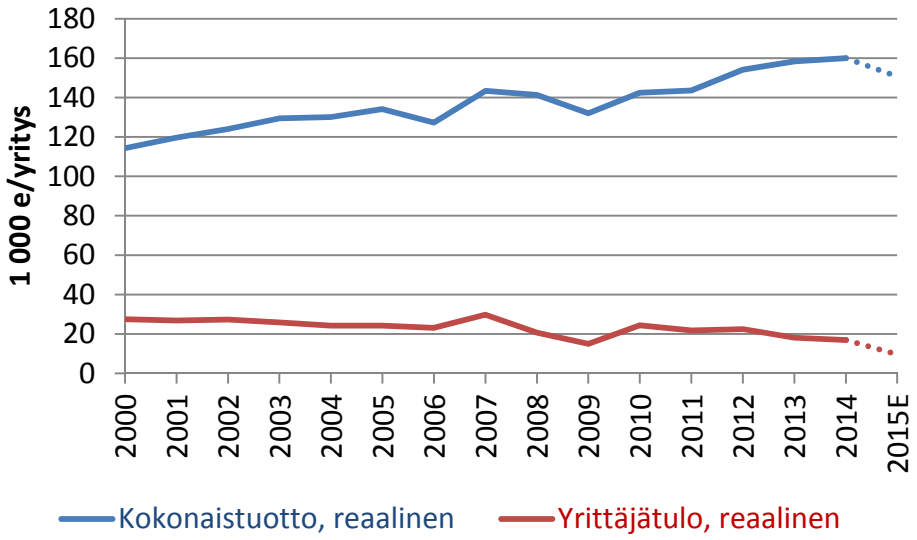

Kuvio 1. Päätuotantosuuntien sekä maatalouden keskimääräinen kannattavuuskehitys 2000–2015E. Lähteet: Vuosien 2000–2014 tulokset: Taloustohtori. Maa- ja puutarhatalous –palvelu, 2015 ennuste: Tauriainen, J. 2016.Maatalouden kannattavuusennuste vuodelle 2015. Aineisto: Luke kannattavuuskirjanpitotulokset.

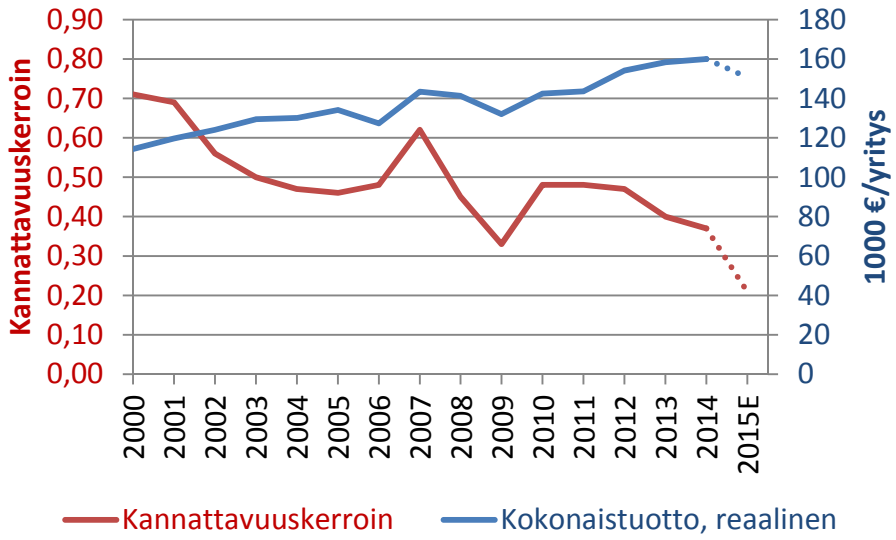
Maatilojen kasvu ei ole parantanut kannattavuutta

Maatilojen määrä on 2000-luvulla vähentynyt noin kolmanneksen. Suhteellisesti eniten poistumaa on kotieläintalouden tuotantosuunnissa lammastaloutta lukuun ottamatta. Tilastot osoittavat tuotannosta poistuvien olevan erityisesti pienten kokoluokkien edustajia. Maakunnittain tarkasteltuna poistumassa ei ole suurta eroa. (Luonnonvarakeskus 2016)

Kannattavuuskirjanpidon tulosten mukaan yli 8 000 euron laskennallisen liikevaihdon tuottavien maatilojen peltoala on vuosivälillä 2000-2015E kasvanut 50 prosenttia 60 hehtaariin ja eläinyksikkömäärä 14 prosenttia 21 eläinyksikköön. Kasvusta kertoo myös maatilojen kokonaistuoton reaalikasvu (deflaattorina käytetty elinkustannusindeksiä) 32 prosentilla 160 000 euroon (kuviot 2 ja 3 sivulla 5).

Kuvio 2. Kokonaistuoton ja yrittäjätulon reaalinen kehitys 2000-luvulla. Tulokset on esitetty vuoden 2015 hintatasossa. Lähteet: Vuosien 2010–2014 tulokset: Taloustohtori. Maa- ja puutarhatalous –palvelu, 2015 ennuste: Tauriainen, J. 2016.Maatalouden kannattavuusennuste vuodelle 2015. Aineisto: Luke kannattavuuskirjanpitotulokset.

Kuvio 3. Kokonaistuoton ja kannattavuuskertoimen reaalinen kehitys 2000-luvulla. Tuotto on esitetty vuoden 2015 hintatasossa. Lähteet: Vuosien 2010–2014 tulokset: Taloustohtori. Maa- ja puutarhatalous –palvelu, 2015 ennuste: Tauriainen, J. 2016.Maatalouden kannattavuusennuste vuodelle 2015. Aineisto: Luke kannattavuuskirjanpitotulokset.

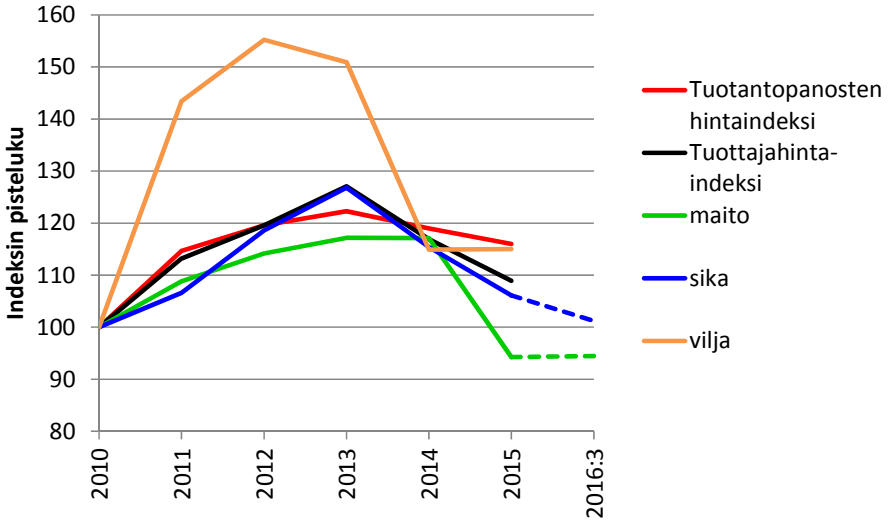
Kasvun myötä tuotannon tehokkuus on parantunut. Esimerkiksi yrittäjäperheen työpanos hehtaaria kohti on pienentynyt 2000-luvulla lähes 60 prosenttia 32 tuntiin/hehtaari. Tuotannon tehokkuuden lisääntyminen ei ole tuottanut yrityksille taloudellista hyötyä, vaan markkinat ovat ulosmitanneet sen hintasuhteiden kautta.

Maatilayritysten tulotaso yrittäjätulolla mitattuna on vuosina 2000–2015E ollut laskusuuntainen. Yrittäjätulo on pienentynyt lähes 7 prosentin vuosivauhdilla vajaaseen 10 000 euroon (kuvio 2). Suhteellista

kannattavuutta mittaava kannattavuuskerroin osoittaa kannattavuustrendin olevan niin ikään laskeva (kuvio 3 sivulla 5). Yrittäjätulo kattoi vuonna 2015 vain reilun viidenneksen tavoitteina olleista korvauksista yrittäjän omalle työlle ja omalle pääomalle, kun vuonna 2000 se kattoi tavoitteista noin 70 prosenttia.

Hintamuutosten vaikutus yrittäjätuloon

Maatalouden tuottajahinnat ovat laskeneet jo kahden vuoden ajan (kuvio 4). Erityisen merkittävä ja nopea muutos on tapahtunut maidon tuottajahinnassa: tällä hetkellä maidon hinta on 20 prosenttia alhaisempi kuin vuonna 2013 keskimäärin.

Kuvio 4. Tuottajahintojen ja tuotantopanosten hintojen kehitys vuosina 2010–2016. Lähteet: Vuosien 2010–2015 hintaindeksit, Tilastokeskus. Maaliskuun 2016 hintakehitys arvioitu Luonnonvarakeskuksen hintatilastojen pohjalta.

Tuottajahinnoilla ja tärkeimpien tuotantopanosten hankintahinnoilla on merkittävä vaikutus maatalousyritysten taloudellisiin tuloksiin. Maatalouden kannattavuuden ollessa heikko yrittäjätulomarginaali on tuottovolyymiin nähden kapea, jolloin hintamuutosten vaikutus tulokseen korostuu entisestään. Seuraavassa on tarkasteltu eri tuotantosuuntien päätuotteiden hintamuutosten vaikutusta yrittäjätuloon.

Lypsykarjatiloilla maidon myyntituotto muodostaa noin puolet kokonaistuotosta. Maitotuoton osuus tuotoista pääsääntöisesti kasvaa pienemmästä kokoluokasta suurempaan siirryttäessä. Suurimmilla, keskimäärin 140 lehmän tiloilla, osuus on 55 prosenttia. Yhden prosentin suuruinen muutos maidon tuottajahinnassa muuttaa yrittäjätuloa noin 3 prosenttia. Suurimmat tilat ovat korkeammasta erikoistumisasteestaan johtuen herkempiä maidon hintamuutoksille: niiden yrittäjätuloon hintamuutos vaikuttaa jopa 5 prosenttia.

Viljatilojen kokonaistuotosta viljan myyntituottoja on noin 35 prosenttia. Viljatilojen yrittäjätulo vaihtelee vuodesta toiseen mm. satotasosta, kustannuksista ja hintaheilahteluista johtuen. Vuoden 2013 tuloksista laskettuna viljan tuottajahinnoissa tapahtuva yhden prosentin muutos vaikuttaa yrittäjätulossa 5 prosentin suuruisen muutoksen ja vuoden 2014 tuloksista laskettuna jopa 12 prosentin muutoksen.

Sikataloutta harjoittavien tilojen kokonaistuotosta sikojen myyntituotto kattaa lähes 70 prosenttia. Vuoden 2014 tuloksista laskien sikatalouden myyntituotoissa tapahtuva yhden prosentin muutos vaikuttaa yrittäjätuloon 8 prosenttia. Sikatalouden yrittäjätulo on herkkä myös kotieläintalouden suorien kustannusten muutoksille: ostorehumenojen ja muiden kotieläinkustannusten yhden prosentin muutos aiheuttaa 6 prosentin muutoksen yrittäjätuloon.

Tukien merkitys maatilojen yrittäjätulon muodostuksessa

Maataloustukien osuus yritysten kokonaistuotosta on viime vuosina ollut noin 32 prosenttia. Kannattavuuskirjanpidon tulosten mukaan maatilat saivat vuonna 2014 erilaisia tukia keskimäärin 52 800 euroa. Tukien merkitystä eri maatiloille voidaan tarkastella suhteuttamalla ne yrittäjätuloon. Vuonna 2014 tuet olivat keskimääräisellä maatilalla yrittäjätuloon verrattuna kolminkertaiset. Suurin merkitys tuilla oli viljatiloille ja pienin kasvihuonetuotantoa harjoittaville tiloille. (Taulukko 2) Tuottajahintojen laskun seurauksena myyntituottojen määrä pieneni 2015, jolloin tukien merkitys tulonmuodostuksessa kasvoi erityisesti lypsykarjatiloilla.

Taulukko 2. Maataloustukien merkitys eri tuotantosuunnissa vuonna 2014.

	2014										
	Sekamuotoinen tuotanto	Siipikarjatalous	Sikatalous	Lammas ja vuohitilat	Muu nautakarja	Lypsykarja	Avomaatilat	Kasvihuonetilat	Muu kasvinviljely	Viljanviljely	Keskiarvo
Tiloja edustettuna	1 980	260	880	320	3 670	8 040	1 010	880	5 990	14 100	37 100
Tiloja otoksessa	40<n<50	7=<n<14	30<n<40	7=<n<14	90<n<100	300<n<310	7=<n<14	60<n<70	110<n<120	140<n<150	830<n<840
Kaikki tuet yhteensä	64.800	74.500	82.400	66.900	88.600	77.700	54.100	42.300	31.400	34.600	52.800
Yrittäjätulo	9.640	33.200	34.400	19.800	19.100	46.900	15.800	57.400	3.790	1.870	16.900
Tuet / yrittäjätulo	**672 %**	**225 %**	**240 %**	**337 %**	**465 %**	**166 %**	**343 %**	**74 %**	**827 %**	**1851 %**	**313 %**

Maataloustukien hakemisesta ja niiden ehtojen noudattamisesta sekä muista hallinnollisista velvoitteista koituu viljelijöille lisätyötä ja rasitusta. Karhulan ym. (2015) tekemän esiselvityksen mukaan suomalaiset maatalousyrittäjät kokevat eniten hallinnollista taakkaa aiheutuvan peltojen pinta-alamuutoksista, ympäristösäädöksistä ja kotieläintuotannon eläinkohtaisista tilavaatimuksista. Myös erilaisten asioiden kirjanpitovaatimusten ja dokumenttien säilyttämisvaatimusten koetaan aiheuttavan taakkaa. Kaikille näille vaatimuksille yhteistä on, että viljelijät eivät koe saavansa taloudellista hyötyä näiden toimenpiteiden toteuttamisesta. (Karhula ym. 2015)

Kotieläintuotannolle tunnistettiin kohdistuvan hallinnollista taakkaa enemmän kuin kasvinviljelylle. Hallinnollista taakkaa aiheuttaa lisäksi esimerkiksi eri toimijoiden päällekkäinen säätely ja lainsäädännön monimutkaisuus. Hallinnollista taakkaa voitaisiin vähentää purkamalla esimerkiksi päällekkäistä byrokratiaa, keskittämällä toimintoja tai selkiyttämällä hallinnollista taakkaa koskevia vaatimuksia. (Karhula ym. 2015)

Hallinnollinen taakka aiheuttaa yrittäjille kustannuksia mm. kasvaneen työmäärän, hallinnollisten maksujen sekä säätelyn vaatimien investointien kautta. Lisääntyneen työmäärän Karhula ym. (2015) arvioivat aiheuttavan suomalaisille maatiloille vuosittain noin 20–50 milj. euron kustannukset. Hallinnon edellyttämien toimien kannattavuusvaikutusten arviointi ei ole helppoa, sillä yrittäjät tekevät samankaltaisia toimia myös yrityksen liikkeenjohdon tarpeita silmällä pitäen, ja lisäksi osa hallinnollisista vaatimuksista tuottaa myös tulovirtaa.

Aineisto ja menetelmät

Luonnonvarakeskuksen ylläpitää ja kehittää maatalouden kannattavuuskirjanpitojärjestelmää. Kannattavuuskirjanpidossa seurataan maatalous- ja puutarhayritysten talouden kehitystä kirjanpitotiloilta kerättävän yritysaineiston avulla. Järjestelmään kuuluu noin 900 suomalaista maatalous- ja puutarhayritystä. Kannattavuuskirjanpitoaineistosta toimitetaan myös Suomen maataloutta koskevat tiedot EU:n maatilayritysten kirjanpidon tietoverkkoon, FADN:iin (Farm Accountancy Data Network).

Kannattavuuskirjanpidon tulokset edustavat noin 37 000 suurimman suomalaisen maatilan tuloksia. Näiden tilojen hallussa on 93 prosenttia Suomen viljellystä peltoalasta (2,2 milj. ha) ja ne tuottavat 98 prosenttia Suomen maatilojen yhteenlasketusta laskennallisesta liikevaihdosta.

Tässä selvityksessä on käytetty kannattavuuskirjanpitotilojen painotettuja keskiarvotuloksia sekä tulosten jakaumaa kuvaavia tunnuslukuja painotettuina siten, että tulokset olisivat mahdollisimman edustavia tuotantosuunnittain, tilakokoluokittain ja alueittain.

Tässä selvityksessä esitetyt vuoden 2015 ennusteet on laadittu tuotantosuunnittaisten keskiarvojen pohjalta. Ennusteessa on otettu huomioon päätuotteiden hintamuutokset ja tärkeimpien tuotantopanosten hintamuutokset. Maataloustukien rakenteen muuttumista ei ennusteessa ole voitu täysimääräisesti huomioida, vaan tukiennuste on laskettu päätukilajien vuosivälillä 2014–2015 tapahtuneiden suhteellisten muutosten avulla. Luonnonvarakeskus on julkaissut ennustetulokset 10.3.2016.

LÄHTEET

Karhula, T., Koikkalainen, K., Leppälä, J., Mattila, T. 2015. Esiselvitys viljelijöiden hallinnollisesta taakasta. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 16/2015. 34 s.

Luonnonvarakeskus. 2016. Maatalouden rakennekehitys. Taloustohtori-verkkopalvelu. Internetissä: https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/taloustohtori/rakennekehitys. Viitattu 27.4.2016.